

LLETRES NUEVES

Y güei orbaya

Si yo escribiera'l to nome

Si yo escribiera'l to nome
nuna fueya
sedría
comu pintar una gota
mar en calma;
sedría,
cenciellamente, comu
camudate n'agua

Tantes veces

Cuántes veces tuvi pente les mios manes
la rosa galbaniega del amor.
¡Tantes! Y toles veces salió sangre:
siempre cerca escayos y corazón.

Nueche Triste

Nueche triste de recuerdu agrín, toi vacíu.
Sólo queda'l fumu los pitos nes mios ropes
comu un visu, nesti maxín, ensin xacfu.

Dende l'escañu

“... Y güei yá nun orbaya.
La pación ta mariello”,
dende l'escañu dicen
dos concos ensin güeyos.
“Y güei yá nun orbaya;
quiciás llueva mañana”.

Si apaecieres tú...

Si apaecieres tú
y dilieres esta capa de roña y xelu,
esta dañible costría de mieu...

Si apaecieres tú
unes manes estrapayaríen el tiempu
-les tos manes-
y morreríen los minutos
-los que nun te conocen-
ún a ún.

A Gerardo

Con un baltu faes la vida.
Esporpolla, rí, llora,
da, ama y cría que sola
la muerte de nueche amiya.

Yera necesario

Yera necesario
averáme inútil al fueu fríu,
sorguime na foguera les pasiones
muertes: secu ta'l calce, nun hai ríu.

Yera necesario
representar otra vez esti baille de muertos
mentantu ríen nervioses les mázcares
estoribiaes, bien dientru los cagüercos.

Yera necesario
matar la llume d'esi sol antiguu
cuantayá esapaecíu
qu'iverna -ensin enfotu- nel xelu,
que vive dientru d'un españú.

Yera necesario -sábeslo tú-
quemase los güeyos nel fríu azul.

Sonetu allunáu

Soi un esclavu buscando amu;
soi una llárima ensin güeyu
Una hora soi, y boca y deu
ensin minutu, diente o pie dalu.

Cincu llinies rectes (pentagrama)
diríase que soi -infinites-
Fálten-yos sólo les notes, mises
que lloren silentes pol so alma.

Soi un compositor alloriáu
que siente pela nueche una gata.
Soi un probe pintor aventáu

que gueta baxo la lluna clara
los güeyos miagones y, mayáu,
ve que nun tán nun cuerpu de dama.

Señardaes escaecés

Almiro...
un monte al mio delláu.
Na so rimada los números;
al pie un ríu, les cases.

Alcuérdome...
de formes imprecises,
ayuri acorripiaes pola nublina
y quiciás la chimenea d'una fábrica
qu'atapa inda más col so fumu
un paisaxe desdibuxáu nel mio maxín:

señardaes escaecés pola memoria.

Lluis Aique Iglesias Fernández

In Memoriam

...“Nós, camaraes, recordámosvos esta fras hestórica:
Al proletariáu puen derrotalu, pero enxamás vencelu.
¡Toos al trabayu y a seguir lluchando pol triunfu!”
18-10-1934*

REVOLUCIÓN: Aición de regolver o regolve. Espolín, llevantamientu. Cambiu violentu nes instituciones polítiques d'un país. Conmoción de los humores. Camudamientu nel estáu o gobiernu de les coses. Movimientu completu d'un astru na so órbita. Xiru o vuelta que da una pieza sol exe. REVOLUCIÓN: Pallabra de diez lletres, pue ser vertical o horizontal. REVOLUCIÓN: La cabera baza d'un pueblu acorripiáu. El parayisu na Tierra pel empiezu la seronda furándo-yos les coraes lo mesmo qu'una comia. La fin d'una vida ensin mires, d'una nueche tan llarga comu la Hestoria, apinada d'esperances muertes...

Ceto

Xuntárense más de trenta ente Riosa y Morcín: d'Otura, de La Foz, de Grandiella, de Donaxuendi, La Xuncar, L'Ará... Siempre a la tema y al empar siempre xuntos, col mesmu enfotu, col mesmu determin. D'atapecida yá, cruciaren per El Palmir y empobinaren Valdecuna abaxu camín de Mieres, diez escopetes y tres pistoles pal exércitu proletariu, trenta corazones, sesenta puños, la mesma ánima:

—¡UHP! [la conseña], ¡Non más fame hermanu!

* Del “*Manifiestu del Comité Provincial Revolucionario d'Asturies*”, nel llibru *La Insurrección de Asturias*, de Manuel Grossi Mier, Ediciones Júcar, 1978,

– ¡Va enterase esa gandaya, manín!

Foi llegar a Mieres y aportar los camiones de La Mazanea. La xente aburuya peles cais con un abeyar d'ensame ente fieru y folixeru. ¡Menudu argüellu!, ¡vaya xaréu!, ¡qué baturiciu!

– *Corrién chachu, corrién col rau ente les pates, los d'asaltu y los militares, menuda escorribanda, chachu.*

– *Y en Madrí y en Barcelona tres cuartes de lo mesmo que lo dixeron esta tarde los del comité.*

– ¡UHP, compañeros!

Y esa nueche que nun duerme naide, y al otru día malpenes surdió l'alborecida carretera a entrar n'Uviéu apatiguñaos, empericotiaos nes camionetes escangayaes colos cascos d'estrena acabante trayer de Trubia, y Ceto anque bragáu, tremando, azotáu pola llercia y les rabies y el naguar de ver un futuru más gayoleru, un futuru que taba yá a un pasu, al algame.

Entraron per San Lázaro, apararen tres de La Malatería, Ceto al mandu. Elli foron arrexuntándose-yos los obreros del barriu con un tal Novo que llueu sedría sarxentu cuando la guerra.

– *¿Qué nueves trayéis?*

– *Nun hai un res de munición, ta por vese si na fábrica La Vega.*

– *O los cañones de Trubia...*

– *¡Vamos finar col cáncanu!...*

Al topar colos guardies civiles dieron en pasar de casa en casa furando peles parees cola dinamita y asina nun había quien los aparare, y los guardies vengá a correr blincando pente los escombros, arreglando penriba les barricaes fasta qu'aportaron a la cai La Malena, y poco más allá taben toos abellugaos, nel ayuntamiento, al aguarde; y foi sonar un bramáu riesgando'l silenciu, y el primeru en cayer abrasáu Ceto, con un tiru espetáu en pechu, fendiéndu-y los pulmones, arrincándu-y les fuerces, un pitu prendíu encolingáu del llabiu y la dinamita a la vera. Morrieron munchos aquel día. Los más quedaben en suelu comu muñecos esmarigolaos, estrando les cais de cuayarones de sangre trupo, comu fontanes de vida que fuxía. L'amarraza nun aselaba un momentu y húbolu que lu firieron por ver de recoyer el calibre d'un collaciu. A los que se pudo llevábenlos pa Sanesteban nun carru de rinchíu dofiosu, llástimeru, que venía pela mañana col lleche de Morente tiráu por un caballu cansín, pastranu, más avezáu al obreru qu'enferronaba l'amu qu'a la cebera. Foron los calabres del nuevu mundu, un mundu del qu'entá güei aguarden la hora ende'l so cagüercu.

REPRESIÓN: Aición de represar o represase. Aición de reprimir o reprimise. REPRESIÓN: Pallabra de nueve lletres, pue ser vertical o horizontal. REPRESIÓN: Única manera que discurren los gobiernos tochos p'asitiar les cosas nel llugar que-yos correspuende...

Nori y Xelmiru

Foron colando les hores, los díes, los meses. Pasóles torniaes la probe vilda colos dos fiyinos tan pequeños, teniendo que vivir en cá los pas; lo que tuvo que penar pa siguir tirando pela vida alantre ¡mialma! Pero lo peor vieno llueu tres la guerra, que los garró otra vuelta en campu roxu y de la que finó tuvo que dedicase al estraperlu, y con eso y too morrió-y la neña pequeña pola mor de la tos ferina; nun tenía más allá d'ochu años.

De siguida entró Xelmirín na mina, andaría pelos trece, nin pa trastaes nin azaríes tuvo vagar el probín. Yera un rapacín despiertu, arrechu y falagueru a más nun poder pa cola ma; tan trabayador y dispuestu que nun tardó en ganar l'enfotu los capataces, magar que fuera fiyu de quien yera.

Con eso y too, cuantique había xaréu yá taben los civiles a la puerta casa.

— *Buenas tardes.*

— *Bones.*

— *¿Xelmiru Sariego Cortina?*

— *¿Qué lu quieren? Nun fexo un res.*

— *Dexa ma, ye pa un momentu...*

Y asina pa Uviéu, y ellí nel cuartón col comisariu aquel del bigotín que-y punxeren de ñomatu “media hostia” por que nun levantaba dos palmos del suelu, pero vaya mocaes que soltaba'l cabritu. Comu la vegada que-y dixo pa homildalu:

— *¿Y si agora mos viéremos pela cai qué fadría, Xelmiru?*

Y Xelmiru, que lu amiró ententes con bravén, acutió-y mui sefe:

— *Pue vusté figuralo.*

Y vuelta a solmena-y, a siguir cola cuelma. Llegaba pa casa col cuerpu frayáu, anegratáu y l'ánimu señallosu, pensatible y encaldiaú. Dempués lo menos tres díes na cama ensin trabayar; menos mal que nel pozu apreciábenlu que sinón...

Nel setenta y tantos foi de los qu'entamó col sindicatu, y de la que salía, tolos díes, pasaba pela Caja Previsión y, comu yera tan llistu y tan espabiláu, pa más d'ún llogró una bona pensión.

REPULSIÓN: Aición d'aventar o refugar. Repulsa, tarrecimientu. Repunancia, alborrecimientu. REPULSIÓN: Pallabra de nueve lletres, pue ser vertical o horizontal. REPULSIÓN: Sensación de voltura o gómitu a la güeyada de ciertas persones, situaciones, casos...

Berto

Del pá nun heredó más que lo de llistu, porque d'otra miente, egoísta, travesáu y cuciu comu'l mesmu degoniu. Cuandu guahe que nun quería dir a escuela, dicía-y la güela:

– Entaína Bertín que van garrate'l sitiu.

Entós sí, entós salía al escape, que bonu yera elli pa que-y quitaren daqué.

De mayoracu denyuri fexo migues colos del pueblu, y comu lu unviaron de siguida pa la capital a estudiar, que nun-y faltó de ná, sólo apaecía per equí de pascues a ramos y nun llevaba tratu con naide. Agora dicen que tien un bon puestu, que trabaya en nun sé qué oficinas al cabu la cai Uría. Nun ta bien que se diga, pero tien sonadía de cubiciosu; falaba l'otru día nel periódicu a cuenta del homenaxe del domingu que vien; debe ser ún de los cabezaleros...

Facía chornu aquella mañana, pa enriba facía chornu. L'airón del sur aportare d'amanecida comu nun queriendo perder l'acontecimientu, anque l'observatoriu santanderín pronosticare cielu engurronáu pa tol fin de selmana.

Aquel domingu d'ochobre Berto chaba pestes pa en sí col traxe empapáu pol xudu. Achisbando de rebisgu a los presentes aforfugando, (netu qu'elli), col fiudu la corbata, tuvo un intre de bon humor talu qu'una rabasera d'aire fresco.

Si ye qu'un domingu comu aquel paecía ideáu a costa fecha pa dir a Tazones, Candás, Cuideiru... a cualisquier puertu onde xintar una bona mariscada regada con Albariño, (sidra non, que la sidra ye de probones, de los de patates y aceitunes), y eso sí, con Tina; colos sos güeyinos verdosos y les sos tetines de pezones crespos haciendo por trespasar la brusa, auténticu cuerpu de secretaria... ¡Pa qué-y vendrén a elli con andrómines a estes altures!

La calentura esterna amecida cola de so, púnxulu nun tris d'amburar; ensin malpenes decatase escapóse-y a mou de xibíu un "cagunrós" sele pero claru.

—¿Cómo dice Roberto? sintió al delláu.

— Nada, nada, usted perdone, pensaba que hace sol.

— Sí que resulta insoportable este calor. Imagino que estaremos al menos a treinta grados...

Berto nun contestó, calletraba que'l llabor d'un bon xestor pasa por nun retrucar enxamás al coordinador/xefe/collaciú de partíu, atayó la cháchara con una sonrisa y simuló concentrarse nes pallabres del orador, que semeyaben una predicazaña de les d'ilesia. Sicasí los sos camientos siguieron darréu referviéndu-y na tiesta: ¡Mira que tirase en cementeriu un domingu comu ési! Pero, claro nun diba faltar él, sabiendo comu sabíen que tenía'l güelu enterráu (más bien sapezáu), ente otros cientu y picu presuntos güelos naquella fuexa. Un güelu del que facer alcordanza (xunto coles cámares de los periodistes), naquel sesaxésimu (diríase asina) cabu d'añu; un güelu "exemplu solidariu y honestu entá güei pal partíu y el conxuntu'l pueblu asturianu", que dixere l'orador. Un güelu que yera muncho más qu'un güelu... una carta de presentación.

Un verderín posáu nel cantu de la muria, tornólu otra vuelta a la bederre realidá: ¡Facía chornu! Alredor voces medio amatagaes entamaben *La Internacional*. Valdiós que por una vez...

Fernando Álvarez

En víspores

Quiciás tendría que tar más contenta, pero la verdá ye que toi un pocu desxustada. Dende llueu, naide creyería que me caso mañana cola presona más maraviosa del mundiu, el mio gran suañu. Enagora, sofitada nel vidriu'l ventán de la cocina, mientras amiro cómo l'orbayu riega'l campu, dame por esnalar col pensamentu a otros momentos, llugares y xente que nun tornarán. El términu'l día cola lluz matada tovía m'embaz más en mio mesma.

Güei acoyeráme por cabera vegada la casa onde fiací. Mio pá nun lo pudo aguantar. Vio comu, poco a poco, esti llar foi fincando vacú y, dempués de mañana, él tará enteramente solu. D'ehí'l lloriu. Desayá nun lu vía llorar; amás les sos llárimas vinieron asonañaes d'un afandamientu históricu que fortunosamente, y gracias al concu tila tresformóse nun sueñu repositáu sobre la mesa'l comedor. Cómo avieyó nestos postreros díes. ¿Y quién lu fai ximelgase d'esta casa?

De nuevo xuego col vidru comu cuando yera neña. Pueo tornar a dibuxar la faz del to seme-yu con un seis y con un cuatru, o escribir dos nomes amestaos nun coral. Ye'l vidru que, cuantayá, valió-y de pizarreru a la man de mio güelu pa deprendeme les primeres lletres.

Mio gran güelu. Alcuérdome cuando m'asentaba nel so cuellu y cuntábame'l so alvirtimientu comu soldáu na guerra, ente que la güela facía una tortiella pan pa cenar y llamába-y bilurdieru y desaxeráu.

Dempués llegaba mio pá. Lo primero que faía yera endrechar al quartu onde mio ma siempre taba echada na cama. Un chuchu na frente. Yo piesllo la puerta y nun-y dexo dise fasta

que me dea dalguna llambiada. Denyuri s'escaeció. Quedría güei, a los mios veintitrés años, tornar a pesllar el quartu y esperar cola mio facina, peremparada, d'arcánxel, el chuchu, la xamueca y el carambelu de mio pá.

El día que morrió mio ma empaxellárenme col ropaxe del domingu. Dixéronme que-y diera un chuchu y, al vela, quedé abondo embullada de la muerte; dafechu mio ma taba igual qu'otros munchos díes, y maxinábeme daqué desemeya.

Nesi tiempu yá diba a la escuela. Cómu berré'l primer día que mio pá me llevó; fui avézandome, pero nunca m'alluchó. De contino faíame l'amalecida pa quedar na cama, echábamexunto a mio ma. Una vegada, cuandu yá diba entrar en clas, esfídié nel suelu moyáu y quedé sentada nun fontán. A tou meter pa casa, caltriada fasta los güesos, cambiu ropa y güelta'l colexu. Pela nueche, con una tronada que'arroxaba les teyes de les cases, yá me ponén la primera indición. Otra nueche más de veles y llamparines d'oliu. Y un taragañu nel xaoyu mio pá al poneme pa que'l botigariu me pinchara. Aínda nin asina un mal biecu, una bocayada, un incomodu o castigu. Nin viviendo siete vides tendría otru pá meyor.

La muerte de ma foi un porrazu pa él. Too quedó n'alcordanzas; sólo cambiaba un res nos viaxes de xunetu a Castiya. Llarges hores nel tren, dalguna cigüeña nes vieyes torres de les ilesies. N'agostu los domingos a la playa. Los dos na so "Lambretta" a trenta per hora y ellí me facía castiellos de sable con pantasma dientru. Pero tamién llegaben los díes a noviembre, y con ellos el lloréu nel cementeriu. Riezos y flores. Poco dempués los güelinos fueron faer compañía a mio ma. Yá conociere al mio primer mozu. Nun m'aluerdo del nome, pero enxamás m'escaeceré de los sos güeyos y de los sos güeyaes. Yera'l fíu d'un alguacil y, un día, marcharon del pueblu y nun tornaron más. Tenía sólo nueve años, ún menos que yo y dalguna tarde garatuxa lu quixi.

– Pero fía, ¿qué tas fayendo nesta cuasi sombra?

José Trabazos